

Expanzia Spolku pre chemickú a hutnú výrobu do slovenskej podnikovej sféry (zmena majetkových pomerov slovenských podnikov Spolku pre chemickú a hutnú výrobu)¹

PETER MIČKO

*Katedra histórie, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici*

Expansion of the Association for Chemical and Metallurgical Production into the Slovak business sphere (change of property relations of Slovak companies of the Association for Chemical and Metallurgical Production)

Abstract: The activities of the Association for Chemical and Metallurgical Production began to penetrate Slovakia in the 1920s and intensified from the second half of the 1930s. ACHaMP acquired companies in Slovakia in various ways, either through direct capital inflows or through mergers with other companies. The result was a large group of companies dealing with various industries. The conglomerate of companies was stratified from large Slovak pulp mills employing more than a thousand employees to smaller companies with specialized production with several dozen employees. ACHaMP thus gained a significant influence on the production process in the wood and chemical industry in Slovakia in the years 1939–1945. However, it had to coordinate its economic and trade policy with the strong influence of German interests in Slovakia, which intensified significantly after the Slovak state.

Keywords: chemical industry, pulp and paper mills, Association for Chemical and Metallurgical Production, German capital, Slovak republic (1939–1945).

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2020.23.02.71-86>

Ústí nad Labem sa od druhej polovice 19. storočia postupne formovalo ako priemyselné mesto. Vznikali tu významné priemyselné podniky ako Schichtov koncern na mydlá a čistiace prostriedky a zároveň sa formuje aj veľký priemyselný koncern Spolok pre chemickú a hutnú výrobu, ktorý so Schichtovým závodom v meste kooperoval niektoré podnikateľské aktivity. Práve Spolok pre chemickú a hutnú výrobu sa postupom času stal jedným z najväčších a najvýznamnejších chemických podnikov v regióne strednej Európy. Začiatky výstavby podniku siahajú do roku 1856 a v roku 1870 sa po úvodných ťažkostiach podari-

¹ Štúdia bola vypracovaná v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0184/20: Hospodárske vzťahy Slovenskej republiky 1939 – 1945 a Protektorátu Čechy a Morava. Vedúci projektu: doc. PhDr. Peter Mičko, PhD. FF UMB Banská Bystrica.

lo podnik vybudovať do značného rozsahu, bol rozšírený výrobný program a takisto ho zdokonalili technicky.² V roku 1883 došlo k uzatvoreniu zmluvy s významným belgickým chemickým podnikom Solvay. Uzatvorené dohody a spolupráca pokračovali aj po vzniku Československej republiky.

Po vzniku Československej republiky a postupnej realizácii nostrifikačného procesu a prevodu majetku do hospodárskeho a majetkového prostredia ČSR bolo sídlo generálneho riaditeľstva Spolku presunuté do Karlových Varov a z názvu bol odstránený prívlastok „Österreichischer“. Takmer počas celých 20. rokov bol Spolok v bankovom spojení s viedenskou Kreditanstalt, ale už v roku 1921 boli za členov správnej rady zvolení zástupcovia českého bankového kapitálu, hlavne Živnobanky. Keď v roku 1927 prevzala Angločeskoslovenská banka od rakúskej banky akcie Spolku, prevzal český bankový kapitál dominantné postavenie. V roku 1930 sa stal prezidentom spoločnosti vrchný riaditeľ Živnobanky Jaroslav Preiss. Koncern tak bol priamym účastníkom hospodárskej politiky štátu.³

Solvayov belgický koncern sa stal taktiež akcionárom Spolku a v roku 1929 bola uzatvorená syndikátna zmluva medzi Živnobankou a koncernom Solvay, na základe ktorej nemohla ani jedna strana predat' svoje akcie bez vzájomného súhlasu.⁴

Takisto bol Spolok v polovici 30. rokov súčasťou mnohých kartelových zoskupení zahraničného chemického priemyslu a obchodu. Obchodné kancelárie spoločnosti umiestnené v zahraničí uzatvárali množstvo kartelových dohôd zameraných predovšetkým na ochranu trhu. V roku 1931 došlo k preloženiu hlavného sídla závodu z Karlových Varov do Ústí nad Labem (koncernu bol stále vyčítaný veľký nemecký vplyv a dochádzalo k určitému tlaku na jeho zmiernenie). V polovici tridsiatych rokov sa stal Spolok a jeho podniky veľmi dôležitou súčasťou hospodárstva ČSR. Akciová spoločnosť Spolok zabezpečovala v roku 1937 až 75% produkcie chemického priemyslu v štáte. Po množstve majetkových a záujmových spojení sa Spolok pretransformoval na podnik koncernového typu. Dôležitou aktivitou bola takisto vysoká akciová účasť vo firme SOLO Praha, vďaka ktorej od roku 1933 spoločne spravovali priemysel celulózy a papierenské výrobky v štáte. V roku 1938 ovládal aj množstvo podnikov na Slovensku ako chemické závody v Ži-

² Kol. autorov: *Dílo sedmi generací (150 let Spolku pro chemickou a hutní výrobu v Ústí nad Labem)*, Spolek pro chemickou a hutní výrobu, akciová společnost v Ústí nad Labem, 2008, s. 17 – 18.

³ Kol. autorov: *Dílo sedmi generací*, s. 20.

⁴ TEICHOVÁ, Alice: *Mezinárodní kapitál a Československo v letech 1918 – 1938*. Praha : Karolinum, 1994, s. 182.

Expanzia Spolku pre chemickú a hutnú výrobu do slovenskej podnikovej sféry ...

line, Handlovej či Novákoch, časť drevárskeho priemyslu, výrazný podiel vo výrobe celulózy a papiera, ťažbu uhlia v Handlovej alebo viacerom menších podnikov.

Valná hromada spoločnosti v júni 1936 rozhodla o presune sídla spoločnosti z Ústí nad Labem do Prahy. Generálnym riaditeľom sa stal Antonín Basch, čelný predstaviteľ Národnej banky.

V roku 1938 prevzal Spolok fúziou firmu SOLO, spojené sirkárny a chemické továrny a.s. a získal tým okrem výroby zápalek, výrobu celulózy, papiera, impregnovaných papierových obalov a kovových fólií, ktorú rozšíril o továrenskú výrobu spracovania továrenských vlákien ako aj iných výrobkov z papiera a podobných hmôt vznikajúcich spracovaním buničiny. Vznikol koncern CHEMI-SOLO postupne ovládajúci chemický, drevársky a papierenský priemysel v republike. Fúziou s firmou SOLO získal SCHaHV aj dôležité podniky na území Slovenska.

Koncom roku 1937 dochádza aj k snahám o spojenie belgického (Solvay) a britsko-francúzskeho kapitálu (Imperial Chemical Industries, Société de Dynamite) proti aktivitám nemeckého I. G. Farben pri jeho prieniku do koncernu Spolku pre chemickú a hutnú výrobu. Pred „Mníchovom“ podnikol I. G. Farben kroky k preniknutiu do Spolku cez bratislavský podnik Dynamit Nobel. Hlavní akcionári, Živnostenská banka a Solvayov koncern, ale neprejavili ochotu na kapitálovom prepojení Spolku s bratislavským koncernovým podnikom I. G. Farben. Do prijatia „Mníchovskej dohody“ tak nedošlo k priamemu prieniku a vplyvu I. G. Farben do najväčšieho chemického koncernu v Československu.⁵

Rozpad Československej republiky však už v marci 1939 pomohol k rýchlejšiemu prieniku nemeckých spoločností do strednej a juhovýchodnej Európy a tým pádom aj k ďalšej etape v budovaní veľkopriestorového hospodárstva.

Spolku pre chemickú a hutnú výrobu okrem početných závodov v českých krajinách a na Slovensku patrila celá sústava chemických podnikov v Rakúsku, Maďarsku a na Balkáne. Spolok mal dvoch hlavných akcionárov – belgický koncern Solvay a českú Živnostenskú banku. Ako sme uviedli vyššie, závody Spolku v strednej a juhovýchodnej Európe boli už pred rokom 1938 v zornom poli záujmu I. G. Farbenindustrie. Pokusy nemeckého koncernu o spoluprácu so Spolkom, napríklad cez svoju účasť v bratislavskom Dynamit Nobel, však skončili neúspechom. Situáciu zásadne zmenilo až obsadenie pohraničných území českých krajín, kde mal Spolok situované hlavné závody. Tieto pripadli koncernu I. G. Farben spojenému s Deutsche Bank. Ovládnutiu centrály Spolku, presunutej včas do Prahy, však zabránila skutočnosť, že akcionár bel-

⁵ TEICHOVÁ, A.: *Mezinárodní kapitál a Československo*, s. 190.

gický Solvay mal vlastnú nemeckú vetvu a dlhodobé prepojenia s I. G. Farben. Z tohto dôvodu odmietal opustiť kapitálové pozície v strednej a juhovýchodnej Európe. Postavenie v regióne si do značnej miery udržal i po obsadení Belgicka Nemeckom v roku 1940, čo prispelo k zotrvaní samostatnosti koncernu. Od presunu centrály do Prahy však Spolok pre chemickú a hutnú výrobu pôsobil v strednej Európe ako Pražský spolok. Vplyv I. G. Farben sa aj napriek tomu rozšíril cestou diktátu vo sfére výrobnjej orientácie a obchodu. O Spolok mali eminentný záujem aj iné nemecké koncerny a banky, medzi nimi peňažný ústav Kreditanstalt der Deutschen reprezentujúci sudetonemecký kapitál. Prostredníctvom ríšskeho protektora K. H. Franka dosadil Kreditanstalt na miesto riaditeľa Spolku svojho exponenta Dr. Bernharda Adolfa, ktorý v koncerne získal rozhodujúce postavenie. Týmto nemecký kapitál prevzal pod svoju kontrolu aj Spolok pre chemickú a hutnú výrobu. Bernhard Adolf osobne riadil podniky Spolku na území Slovenska.⁶

Prienik I. G. Farben na Slovensko sa uskutočnil cez spomínaný bratislavský chemický koncern Dynamit Nobel. Cez staršie kapitálové prepojenie s bratislavským koncernom prevzal aj bratislavskú rafinériu Apollo a množstvo ďalších chemických podnikov v strednej a juhovýchodnej Európe. Po rozpade Československa a vzniku Slovenskej republiky (1939 – 1945) si nemecký mamutí koncern vynútil aj spoluprácu so Spolkom pre chemickú a hutnú výrobu, ktorý na Slovensku ovládal viaceré podniky chemického, celulózovo-papierenského a dreárskeho priemyslu.⁷

Po zásadných štátoprávných zmenách v marci 1939 došlo aj k zmenám na vedúcich postoch a generálnym riaditeľom Spolku sa stal Karel Martínek. Začiatkom roka 1942 však pre chorobu odstúpil (po jeho odstúpení sa vytvorila skupina popredných predstaviteľov koncernu okolo Dr. Viktora Ettela). V roku 1941 bola vytvorená funkcia druhého generálneho riaditeľa a tým sa stal spomínaný liberecký Nemeck Bernhard Adolf. Z funkcie prezidenta spoločnosti odstúpil J. Preiss a nahradil ho Jan Dvořáček – hlavný riaditeľ Živnobanky.⁸

V zmysle strategických opatrení štátu rozhodoval už vo funkcii centrálného riaditeľa Spolku o začiatku výstavby chemických závodov na Slovensku. Postupne začali byť aj na základe výsledkov ústeckých vý-

⁶ HALLON, Ľudovít: *Slovensko v hospodárskom priestore Nemecka 1939 – 1945*. Bratislava : VEDA HÚ SAV, 2015, s. 131 – 132; TEICHOVÁ, A.: *Mezinárodní kapitál a Československo*, s. 188-192; HOLEC, Roman: *Dejiny plné dynamitu. Bratislavský podnik Dynamit Nobel na križovatkách novodobých dejín (1873 – 1945)*. Bratislava : Kalligram, 2011, s. 84, 98 – 102; LIPTÁK, Ľubomír: *Ovládnutie slovenského priemyslu nemeckým kapitálom (1939 – 1945)*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1960, s. 77 – 79.

⁷ HALLON, Ľ.: *Slovensko v hospodárskom priestore Nemecka*, s. 32.

⁸ Kol. autorov: *Dílo sedmi generací*, s. 22.

Expanzia Spolku pre chemickú a hutnú výrobu do slovenskej podnikovej sféry ...

skumných pracovísk realizované projekty výstavby závodov v Novákoch, Zemianskych Kostol'anoch, Hodoníne a Handlovej. Ešte pred začiatkom druhej svetovej vojny sa podarilo uviesť podniky do prevádzky.⁹

Nástup Adolfa Hitlera k moci v Nemecku tak znamenal pre bezpečnosť ČSR, a takisto pre jeho hospodársku oblasť, ohrozenie. Aj z tohto dôvodu, a z priameho ohrozenia závodov Spolku v sudetskej oblasti, sa koncern rozhodol pre rozšírenie výroby na Slovensku. Prevzatím podniku Handlovské uhoľné bane boli vytvorené podmienky k výstavbe závodu na výrobu karbidu vápnika.¹⁰ V Novákoch začal Spolok urýchlene s výstavbou závodu, do ktorého inštaloval posledný typ svojich elektrolyzéroov na výrobu chlóru.¹¹ Podobne tu tajne pripravoval výrobu bojových chemických látok. Z rovnakého dôvodu sa začalo s modernizáciou výroby kyseliny sírovej v žilinskom závode a výroby celulózy v Ružomberku.

Od vzniku ČSR SCHAHV postupne získal na Slovensku nasledujúce závody: Nováky, Žilina, Handlová, Ružomberok, Poprad, Banská Bystrica, Slovenská Ľupča a Liptovská Osada. V roku 1940 boli podniky zlúčené do osobitnej slovenskej spoločnosti, ktorá disponovala kapitálom 110 mil. Ks.¹² Okupáciou českých krajín v roku 1939 a vznikom Protektorátu Čechy a Morava sa dostal pod nemecký vplyv český finančný aj priemyselný sektor, cez ktorý sa postupne začali nemecké záujmy presúvať aj na Slovensko.

Rok 1939 znamenal novú etapu nielen v slovenskom politickom živote, ale svoju štruktúru zmenilo aj hospodárstvo novovzniknutého štátu. Popredné pozície v slovenskom hospodárstve razantne preberal nemecký kapitál, čo bolo vzhľadom k danej geopolitickej situácii prirodzeným javom. Prenikanie nemeckého kapitálu uľahčila na jednej strane veľká závislosť slovenského priemyslu od českých a iných zahraničných subjektov, na druhej strane sa aj zmluvne riešilo využívanie výrobných síl na Slovensku na základe medzištátnych a viacerých čiastkových dohôd medzi Nemeckom a Slovenskou republikou (1939 – 1945). Prienik nemeckého kapitálu do dôležitých československých podnikov, cez ktoré získaval významné kapitálové pozície na Slovensku, bol v podstate pokračovaním procesu, ktorý začal na jar 1938 po ovládnutí

⁹ Kol. autorov: *Dílo sedmi generací*, s. 132.

¹⁰ V roku 1936 bola získaná väčšina akcií v Handlovských uhoľných baniach a. s. a Spolok vybudoval v Handlovej závod na výrobu karbidu vápnika. V roku 1938 získava koncern účasť v Spojených elektrárňach severozápadného Slovenska.

¹¹ V roku 1939 začala elektrolyza chloridu sodného v koncernovom závode v Novákoch. Najvyšší výkon dosiahla v roku 1941.

¹² KRÁL, Václav: *Otázky hospodárskeho a sociálneho vývoje v českých zemích 1938 – 1945 II*. Praha : Č-SAV HÚ, 1958, s. 261.

Rakúska. Výsledkom bolo aj vytlačenie českých koncernov a bánk z rakúskych podnikov a finančnej sféry krajiny. Druhá etapa nastala po „Mníchove“, keď nemecké priemyselné a finančné koncerny ovládli filiálky československých bánk a ďalších peňažných inštitúcií v obsadenom pohraničí. Prostredníctvom filiálok bánk následne prenikal ríšsko-nemecký kapitál do správnych orgánov a obchodného vedenia najväčších peňažných ústavov a koncernov zanikajúceho Československa.¹³

Do záujmovej sféry nemeckého kapitálu sa dostali taktiež slovenské celulózky a papierne, v ktorých nemecký priemysel zastával silné pozície alebo svoj vplyv presadzoval cestou nátlaku, predovšetkým cez české koncerny vo sfére výrobnjej orientácie a obchodu.

V rokoch 1939 – 1945 patrili medzi najväčšie slovenské celulózky Ružomerská továreň na celulózu a papier, martinská a žilinská celulózka. Ako väčšina najvýznamnejších slovenských drevárskych podnikov a celulózok boli situované v priestoroch stredného Slovenska. Rozmiestnenie drevospracujúcich podnikov v stredoslovenskom regióne bolo determinované, samozrejme, v prvom rade dostatkom drevnej hmoty. Dominantný vplyv v najväčších slovenských celulózkach postupne získal Spolok pre chemickú a hutnú výrobu v Prahe, ktorý bol majoritným účastinárom menovaných podnikov.

Žilinská továreň na celulózu

Hlavným závodom SCHaHV na Slovensku bola žilinská celulózka – ostatné závody boli oficiálne vedľajšími. Pár mesiacov po vyhlásení Slovenskej republiky (1939 – 1945) sa 31. 7. 1939 konalo valné zhromaždenie, na ktorom boli zvolení noví členovia Správnej rady a ako člen dozornej rady bol menovaný riaditeľ Živnostenskej banky v Žiline¹⁴ Bohumir Šmidt. Členmi správnej rady boli Anton Hancko – poslanec, Štefan Kreutman – farár a Vojtech Tvrdý – poslanec a starosta Žiliny.¹⁵ Žilinská celulózka podala 11. 10. 1939 žiadosť o schválenie

¹³ HALLON, L.: *Slovensko v hospodárskom priestore Nemecka*, s. 107.

¹⁴ Po záverečnej etape koncentrácie bankového sektoru na Slovensku na prelome rokov 1942/1943 zostali na Slovensku iba dve samostatné filiálky českých bánk: Moravská banka a Živnostenská banka. Na základe výsledkov, ktoré zistila v roku 1939 osobitná komisia Slovenskej národnej banky, mala Živnostenská banka účasti v týchto spoločnostiach: Poist'ovňa Domov a Slovakia, podniky Apollo, Handlovské bane, Karbónia, Montánia, Slovenská papieraň, Slovenské cementárne, Kablo, Dynamitka, Železiarne Prakovce a i. Táto priama účasť predstavovala 67 500 000 Ks. Ťažisko angažovanosti v slovenskom priemysle však bolo v nepriamej účasti, a to prostredníctvom podnikov jej koncernového priemyslu. Účasti Živnobanky v podnikoch sa samozrejme pod vplyvom nemeckého kapitálu postupne menili. Pozri: HORVÁTH, Štefan – VALACH, Ján: *Peňažníctvo na Slovensku 1918 – 1945*. Bratislava : ALFA – vydavateľstvo technickej a ekonomickej literatúry, 1978, s. 157.

¹⁵ Štátny archív Bytča – pobočka Žilina, fond: Okresný úrad Žilina (OU ZA) 1923 – 1945, šk. č. 219, inv. č. 26 304/1939/prez.

novo menovaných predstaviteľov. Na žiadosť odpovedalo 23. 12. 1939 ministerstvo hospodárstva (MH) tým, že po dohode s ministerstvom národnej obrany (MNO) dalo Okresnému úradu v Žiline pokyn k schváleniu členov správnej rady. V prípade Bohumira Šmidta MH z dôvodov verejného záujmu neschválilo jeho voľbu za člena dozorného výboru.¹⁶ Nedôveru v štátnych orgánoch vyvolávalo aj exportné oddelenie celulózky, o ktoré sa začala zaujímať Ústredňa štátnej bezpečnosti (ÚŠB). ÚŠB sledovala predovšetkým silné pozície českého kapitálu a zamestnávanie českých pracovníkov v podniku a ich kontakty s Protektorátom.

Vedúce postavenie českej Živnostenskej banky sa však prejavovalo i naďalej. Na valnom zhromaždení Žilinskej továrne na celulózu úč. spol. 2. 8. 1940¹⁷ boli zvolení do vedúcich orgánov: Emil Gyuriss – advokát, predseda správnej rady a výkonného výboru, Otto Šmidt – riaditeľ Živnostenskej banky v Bratislave, Prokop Čípera – riaditeľ Živnostenskej banky v Prahe a Ladislav Novák – Praha. Pri ich schválení argumentovala žilinská továreň tým, že menovaní už dlhé roky zastupujú záujmy továrne a sú zasvätení do vedenia podniku.¹⁸

Už 14. 1. 1941 však došlo na zasadnutí správnej rady k zmene majiteľa žilinskej celulózky. Novou majiteľkou majority účastín podniku sa stala Ružomerská celulózka a papiereň úč. spol. v Ružomberku. Do správnej rady podniku boli následne kooptovaní zástupcovia novej majiteľky spoločnosti: Karel Martínek – generálny riaditeľ Spolku pre chemickú a hutnú výrobu v Prahe a člen správnej rady Ružomerskej celulózky a papiereň úč. spol. v Ružomberku, Andrej Smieško – riaditeľ v Ružomberku a člen správnej rady Ružomerskej celulózky a papiereň úč. spol. v Ružomberku.¹⁹

Okrem výrobných aktivít so sebou priniesol rok 1942 voľbu členov správnej rady a dozornej rady, na ktorej sa posilnilo dominantné postavenie hlavného akcionára v podniku. Valné zhromaždenie konané 11. 9. 1942 zvolilo na obdobie troch rokov do správnej rady: Bernharda Adolfa - gen. riaditeľ Spolku pre chemickú a hutnú výrobu v Prahe,²⁰ zvolený

¹⁶ ŠA By – p. Za. , f. OÚ ZA 1923 – 1945, šk. č. 219, inv. č. 32 279/1939/prez.

¹⁷ Čo sa týka koncoročnej bilancie Žilinskej továrne na celulózu úč. spol. , bola v prevádzke skoro celý rok 1940. Výrobu zastavila iba na mesiac a to od 10. 11. 1940 do 11. 12. 1940. V tomto roku zamestnávala 68 úradníkov a 550 robotníkov. Jej ročný obrat bol 94 miliónov Ks a čistý zisk predstavoval 2 800 000 Ks. Kapacita výroby bola 38 000 ton celulózy. ŠA BY – p. ZA, f. OÚ ZA 1923 – 1945, šk. č. 43, inv. č. 91/1941/prez.

¹⁸ ŠA By – p. Za. , f. OÚ v ZA 1923 – 1945, šk. č. 601, inv. č. D 657/1945/adm.

¹⁹ ŠA By – p. Za. , f. OÚ ZA 1923 – 1945, šk. č. 601, inv. č. D 657/1945/adm.

²⁰ Okrem žilinskej celulózky bol Spolok pre chemickú a hutnú výrobu takisto majiteľom chemického závodu v Žiline. Rok založenia chemického podniku v Žiline je 1890. Továreň na kyselinu sírovú a superfosfát v Žiline bola pôvodne majetkom spoločnosti „Hungaria“ A. G., Budapešť. V roku 1920 bola továreň nostrifikovaná ako Žilinská továreň na umelé hnojivá. Spolkom pre chemickú a hutnú výrobu bola získaná fúziou od 1.1.1932. Výrobný

za predsedu správnej rady, Antona Srbu – riaditeľ Spolku pre chem. a hut. výrobu v Prahe, Alojza Kovalíka – min. radca, Bratislava, Antona Hancka – poslanec, Žilina. Zloženie vedenia podniku tak jasne svedčilo o dominancii majoritného účastinára celulózky – Spolku pre chemickú a hutnú výrobu.

Ružomerská továreň na celulózu a papier

Svojho majiteľa zmenila v roku 1939 aj Ružomerská továreň na celulózu a papier. Bývalý majiteľ, firma SOLO, spojená úč. spol. zápalkárne a lučobné továrne v Prahe, zanikla po fúzii so Spolkom pre chemickú a hutnú výrobu v Prahe. Po fúzii oboch spoločností sa musela riešiť otázka koncernových podnikov nachádzajúcich sa na území Slovenska. Touto otázkou sa zaoberala správna rada spoločnosti 13. 6. 1939 pri oficiálnom zasadnutí, na ktorom sa rozhodlo o zriadení filiálneho závodu v Ružomberku.²¹

K zmene v závode dochádza 27. 8. 1939, keď sa ružomerská spoločnosť stala koncernovým podnikom pražského Spolku pre chemickú a hutnú výrobu. Súčasne prevzala do majetku slovenské drevárske podniky firmy J. Ph. Glesinger, a to pily v Turčeku²², Kežmarku, Poprade²³, Spišskom Podhradí, Hranovnici a debnáreň²⁴ v Poprade.²⁵ Pražský podnik ako majiteľ ružomerského závodu vlastnil v tomto období

proces závodu: kyselina sírová, superfosfát a kombinované hnojivá miesením iných hnojív so superfosfátom, skalica modrá, ložiskové kovy a mäkké pájky.

²¹ ŠA BY, f. Krajský súd v Ružomberku (KS v RK) 1876 – 1949, č. škat. 1173, č. j. 735/1940. Podnik v Ružomberku bol závodom s vysokým počtom zamestnancov a v celulózke v roku 1939 pracovalo: úradníci 102 – 112, majstri 5, podmajstri a laboranti 18 – 23, robotníci 1127 – 1304.

²² Závod v Turčeku bol odštepným závodom hlavného podniku v Českom Tešíne, prevádzkovaným od roku 1906 firmou J. Ph. Glesinger. Firma sa zaoberala prevádzkovaním pilových podnikov a obchodom s drevom. Podľa hlásenia Krajského súdu v Ružomberku „[...] bola firma J. Ph. Glesinger v Turčeku prevzatá firmou Ružomerská továreň na celulózu a papier v Ružomberku 28. 8. 1939 a od tých čias židovská firma Glesinger nejestvuje“. Štátny archív Banská Bystrica, f. Zoznam firiem, šk. č., 42, č. j. 1730/1941.

²³ Ružomerská továreň na celulózu a papier získala aj popradský podnik, o čom svedčí nasledujúci oznam: „[...] mocou ktorého mesto Poprad týmto úradne a hodnoverne dosvedčuje, že firma J. Ph. Glesinger svoj podnik v Poprade odpredala 25. 8. 1939 firme Ružomerská továreň na celulózu a papier, úč. spol., ktorá podnik od tejto doby ďalej vedie“. Štátny archív Levoča – pobočka Poprad, f. Obvodný notársky úrad v Poprade 1923 – 1945, šk. č. 34, č. j. 10 276/1940. V prvých troch mesiacoch dosiahla debnáreň v Poprade dobré výsledky. Ako najväčší a najmodernejší závod na Slovensku dokázal pokryť potrebu domácich podnikov a prebytok výroby vyvážal do cudziny. ŠA BY, f. KS v RK 1876 – 1949, šk. č. 1134, č. j. 382/1941.

²⁴ Debnáreň v Poprade zabezpečovala aj zásobovanie koncernových podnikov brúsny a banksým drevom, smrekom na lúpanie a rezivom. Správa správnej rady za r. 1939 zo dňa 27. 12. 1940.

ŠA BY, f. KS v RK 1876 – 1949, šk. č. 1134, č. j. 382/1940.

²⁵ Tamže.

Expanzia Spolku pre chemickú a hutnú výrobu do slovenskej podnikovej sféry ...

20 000 účastní spoločnosti z celkových 25 000. Oproti stratovému roku 1938 dosiahol závod za rok 1939 čistý zisk 106 774 Ks. Tento zisk sa následne presunul na zníženie straty z predchádzajúceho roka.²⁶

Spolok pre chemickú a hutnú výrobu v Prahe musel po fúzii podať oficiálnu žiadosť Ministerstvu hospodárstva Slovenskej republiky na jej schválenie. Stalo sa tak 11. 11. 1939. Slovenské ministerstvo hospodárstva odpovedalo, že vzhľadom k fúzii firiem so sídlom v Protektoráte Čechy a Morava nie je kompetentné dať požadovaný súhlas. Súčasne oznámilo, že až do konečného vyriešenia právneho pomeru vedľajších závodov podnikov z Protektorátu uznáva zmeny v právnych pomeroch hlavného závodu. Ministerstvo hospodárstva tiež nemalo námietky, aby fúzia, a s ňou súvisiace zvýšenie kapitálu, bolo zaznamenané v príslušných registroch Slovenskej republiky.²⁷

Ružomerská továreň mala široký výrobný proces, ktorý zahŕňal výrobu: baliaceho papiera, grafického papiera, papierových výrobkov, drevoviny, nebielenej celulózy, bielennej celulózy, viskózovej celulózy. Plánovaná bola aj výroba sulfitového liehu a z odpadového luhu sa vyrábala zahustený sulfitový lieh a celulózová smola.

Po zmene vlastníka dochádzalo postupne k úprave jednotlivých zmlúv súvisiacich s výrobným procesom. V októbri 1939 bol medzi Spolkom pre chemickú a hutnú výrobu závod v Ružomberku (Chemisol) a Ružomerskou továrňou na celulózu a papier úč. spol. v Ružomberku (Celulózka) uzatvorený spoločný protokol.

Továreň na papier v Poprade

Veľmi blízke výrobné a majetkové prepojenie existovalo v sledovanom období medzi továrňou na papier v Poprade a ružomerskou celulózkou. V polovici tridsiatych rokov 20. storočia došlo k zmene nájomcu popradského závodu a spoločnosť SOLO sa po prepočtoch rozhodla, že uvedenie popradskej papierne do prevádzky a jej odkúpenie od pôvodného nájomcu „Žilinskej celulózky“ by bolo výhodné. Na základe rozhodnutia Vlastimila Ondrúška, vrchného riaditeľa spoločnosti SOLO, z 24. 4. 1937 a následných rokovaní spoločnosti so žilinskou celulózkou sa 30. apríla 1937 rozhodlo, že ružomerský celulózový podnik spoločnosti SOLO prevezme prevádzku popradského závodu.

Papiereň v Poprade sa tak stala prevádzkovým oddelením podniku SOLO spojené akciové československé sirkárny a lučební továrny, filiálka v Ružomberku, ktorému bola podriadená technicky a administratívne. Popradský závod pracoval na výrobe papiera, ktorý následne expedoval podľa dispozícií daných Ružomberkom. Predpísané výrobné a

²⁶ ŠA BY, f. KS v RK 1876 - 1949, šk. č. 1134, č. j. 382/1940.

²⁷ Tamže.

expedičné dispozície museli byť presne dodržiavané a nemohli sa zásadne zmeniť bez súhlasu Ružomberka. O prevádzke podniku sa každodenne posielala správa do materského podniku v Ružomberku.²⁸

V hektickom období koncom tridsiatych rokov došlo k fúzii medzi spoločnosťou SOLO a SCHaHV, čím prešli majetkové práva na nového vlastníka, čo sa týkalo i prenájmu popradskej papierne. Postupne nastávali problémy s prenájmom závodu, hlavne pokiaľ išlo o rentabilnosť výroby.

Následne sa uskutočnila celková zmena vlastníka podniku v Poprade a na základe kúpno-predajnej zmluvy z 10. 11. 1941, 18. 3. 1942 a dodatku z 18. 3. 1942 sa podľa uznesenia súdu vložilo vlastnícke právo popradskej papierne, Spolku pre chemickú a hutnú výrobu, reprezentácia pre Slovenskú republiku v Bratislave.

K transakcii s Popradom mala ale výhrady SNB a žiadala, aby plate nie bolo upravené tak, že Spolok – Praha poskytne do výšky kúpnej ceny pôžičku Spolku – Slovensko, ktorý kúpi popradskú továreň.²⁹ Následne Walter Reinthaler v mene vlastnom, ako aj v zastúpení dedičov uzavrel s firmou Spolok Praha kúpnu zmluvu. Musela tam byť už spomínaná zmena, že vlastníkom je Spolok Bratislava.

Napokon, žiadosť Spolku Praha zo dňa 28. 2. 1942 schválilo ministerstvo hospodárstva SR ako prevod papierne Hamburger a spol. v Poprade na Spolok pre chemickú a hutnú výrobu reprezentácia pre územie Slovenskej republiky v Bratislave.³⁰

Po prechode Továrne na papier v Poprade do majetku SCHaHV na Slovensku sa zrušil prenájom medzi žilinskou továrňou na celulózu a bývalým majiteľom popradskej papierne (firmou W. Hamburger, Wien), takisto sa novému vlastníkovi zrušil „podpachtovný“ (nájomný) pomer voči žilinskej celulózke z titulu podnájmu a užívania všetkých práv, hlavne kontingentov popradskej papierne. Vzájomné vyúčtovanie sa dohodlo na sumu 500 000 Ks v prospech žilinskej celulózky a čiastka sa mala vyplatiť: 350 000 Ks k 1. 7. 1941 a 150 000 Ks k 31. 12. 1941. Stanovenú sumu mal zaplatiť ružomerský závod. Prenajímacia zmluva s firmou Hamburger bola žilinskou celulózkou uzavretá do 14. 7. 1943 a podnájom medzi žilinskou a ružomerskou celulózkou rovnako do 14. 7. 1943. Podľa vzájomnej dohody zmluvy skončili svoju platnosť 31. 7. 1941.³¹

²⁸ Národný archív Praha (NA Praha), f. Spolok pre chemickú a hutnú výrobu (SCHaHV), šk. č. 1766, Ružomberok – Protokol medzi SOLOM a Žilinskou celulózkou 22. 5. 1937.

²⁹ NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 1766, Bratislava SCHaHV 15. 11. 1941.

³⁰ NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 1766, Uznesenie okresného súdu v Spišskej Sobote 23. 4. 1942.

³¹ NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 1766.

Továreň na celulózu v Martine

Výnimkou v procese majetkového ovládnutia významných slovenských celulózk nebola ani martinská Továreň na celulózu, úč. spol. V prípade martinskej „Celulózky“ sa podarilo nemeckým koncernom získať vplyv v podniku prostredníctvom medzičlánkov, teda bánk a spoločností, ktoré boli dcérskymi pobočkami nemeckých bánk a podnikov. V prípade Továrne na celulózu v Martine boli majoritnými akcionármi Spolok pre chemickú a hutnú výrobu v Prahe, ktorý bol pod výrazným vplyvom I. G. Farben Industrie a Česká eskomptná banka a úverový ústav Praha, v ktorej si silné pozície vyhradila nemecká Dresdner Bank.³² Slovenským partnerom týchto spoločností bola Bratislavská obchodná a úverová banka, Bratislava, ktorá sa pretransformovala na Nemeckú obchodnú a úverovú banku.³³ Majoritný vplyv na výrobný proces a obchodnú politiku v martinskej celulózke teda mali prostredníctvom akcionárov nemecké záujmy.

Na riadnom valnom zhromaždení spoločnosti 30. 6. 1942 boli zvolení noví členovia správnej rady a dozorného výboru, v stanovách spoločnosti boli uskutočnené niektoré zmeny a bol rozdelený zisk za rok 1941. Rozdelenie zisku bolo možné hlavne z dôvodu lepšej prevádzky závodu ako v predchádzajúcom roku. Dôležitým bodom valného zhromaždenia bolo aj menovanie nových členov správnej rady a dozorného výboru. Na ďalšie dvojročné obdobie boli do riaditeľstva spoločnosti zvolení predstavitelia najsilnejších účastinárov: Ernst Bäumlér – veľkoobchodník, Bratislava, Arnošt Hochberger – riaditeľ, Ružomberok, Ernst Kanzler – riaditeľ Českej eskomptnej banky, Praha, Heinrich Schneider – riaditeľ Nemeckej obchodnej a úverovej banky úč. spol. ,

³² Vplyv na slovenské hospodárstvo mali hlavne štyri nemecké spoločnosti: Deutsche Bank, Dresdner Bank, Herman Göring Werke a I. G. Farben Industrie, ktoré ovládali hlavne strojárské, chemické a drevárske závody. Nemecké spoločnosti sa snažili o prienik do slovenského hospodárstva rôznymi cestami. Bolo to kontaktmi s pôvodnými pozíciami nemeckého kapitálu, cez české alebo československé bankové a priemyslové koncerny a aj cez nemecko-slovenský clearing. Pozri: HORVÁTH, Š. – VALACH, J.: *Peňažníctvo na Slovensku*, s. 180.

³³ Bratislavská obchodná a úverová banka patrila od roku 1935 Českej eskomptnej banke a úverovému ústavu v Prahe. Už v roku 1938 však musela v rámci okupácie pohraničia odstúpiť svoje filiálky v pohraničí Dresdner Bank. Po rozpade ČSR sa dostala úplne pod vplyv Dresdner Bank a spolu s ňou aj bratislavská finančná inštitúcia. Bratislavská banka sa premenovala na Nemeckú obchodnú a úverovú banku. Účastinný kapitál sa zvýšil z 3 750 000 Ks na 30 mil. Ks. Dresdner Bank získala 26 250 000 Ks a jej súčasť Länderbank vo Viedni 3 702 000 Ks. Pozri: HORVÁTH, Š. – VALACH, J.: *Peňažníctvo na Slovensku 1918 – 1945*, s. 180. Okrem nej bola nemeckou bankou Union banka a malá Čerehátska banka. Aj prostredníctvom spomínaných bánk nemecký kapitál prenikal do slovenského hospodárstva. Union banka napr. asistovala pri preberaní a výstavbe najväčšieho drevárskeho podniku na Slovensku, Spojenej drevárskej a priemyselnej úč. spol. Turany, nemeckým vlastníkom Süd-Ost-Holz Berlín.

Bratislava, Andrej Smieško – riaditeľ továrne, Ružomberok, Anton Srba – hlavný riaditeľ Spolku pre chemickú a hutnú výrobu³⁴, Praha, Ján Straka – riaditeľ Tatra banky, filiálky v Turč. Sv. Martine.³⁵

Menovanie členov správnej rady a dozorného výboru prebehlo bez vážnejších komplikácií až na osobu Gejzu Koreňa. Tohto najskôr Okresný úrad v Martine z dôvodu verejného záujmu neodsúhlasil. Po intervencii martinskej celulózky „...k tomu dovoľujeme si poznamenať, že menovaný nie je len účtovníckym a bilančným odborníkom, ale aj dôverníkom Spolku pre chemickú a hutnú výrobu, ktorý má majoritu našich účastín. Tento náš účastinár má najvyšší záujem na tom, aby mu tento dôverník v našej dozornej rade ostal zachovaný“,³⁶ nakoniec Okresný úrad jeho menovanie do dozornej rady schválil.

Handlovské uhoľné bane

V roku 1936 bola získaná väčšina akcií v Handlovských uhoľných baniach a. s. Spolkom pre chemickú a hutnú výrobu. Spolok vybudoval v Handlovej závod na výrobu karbidu vápnika. S prevádzkou sa začalo v roku 1938.

Na mimoriadnom valnom zhromaždení 1. 2. 1939 došlo k zmene sídla spoločnosti Handlovské uhoľné bane, úč. spol. a hlavným sídlom firmy sa namiesto Bratislavy stala Žilina.

V marci 1939 sa v Česko-Slovensku uskutočnili závažné politické zmeny, ktoré znamenali vznik Slovenskej republiky (1939 – 1945) a Protektorátu Čechy a Morava. Neobišli ani hospodársku oblasť a v roku 1939 dochádza aj k určitým zmenám v organizácii vlastníckych vzťahov Spolku pre chemickú a hutnú výrobu k jeho podnikom na Slovensku. Jednou z nich bola aj nutnosť potvrdiť árijské vlastnícke pozadie spoločnosti. Uvedené potvrdenie musel zaslať SCHaHV Handlovským uhoľným baniam krátko po vzniku Slovenského štátu: „Potvrdzujeme, že sme vlastníkami 153 600 kusov akcií Vašej spoločnosti a v zmysle nariadenia ríšskeho protektora v Čechách a na Morave z 21. júna 1939 sme podnikom árijským.“³⁷

³⁴ Martinská továreň na celulóza patrila spolu so žilinskou a ružomerskou celulózku medzi koncernové podniky pražského Spolku pre chemickú a hutnú výrobu v Prahe. O jasnom vplyve pražského Spolku svedčí napr. aj príkaz generálneho riaditeľstva zo 4. 12. 1943, v ktorom svojim koncernovým podnikom nariadilo spoločný postup pri rokovaniach so slovenským ministerstvom národnej obrany. Podľa uznesenia spoločného výboru sa mali hodinu pred rokovaním s MNO stretnúť zástupcovia slovenských celulózok, aby si dohodli spoločný postup. Slovenský národný archív Bratislava, f. Ústredňa slovenských celulózok v Bratislave 1939 – 1948, šk. č. 27, inv. č. 68.

³⁵ ŠA BY – p. Martin (MT), f. Okresný úrad v Martine (OÚ Martin) 1923 – 1945, šk. č. nespracované, inv. č. 4244/1943.

³⁶ ŠA BY – p. MT, f. OÚ Martin 1923 – 1945, šk. č. nespracované, inv. č. 4244/1943.

³⁷ NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 285.

O dôležitosti Handlovských uhoľných baní v štruktúre slovenského hospodárstva svedčí návšteva vysokých štátnych predstaviteľov 13. 7. 1939, ktorú v uhoľných baniach uskutočnili minister dopravy Július Stano a minister hospodárstva Gejza Medrický.

Na porade Handlovských uhoľných baní 17. 10. 1939 predstavil gen. riaditeľ Martínek stav podniku v poslednom roku. Vzhľadom k pasivite závodu ho označil za katastrofálny. Prevzatím Handlovej „Spolkom“ bola zvýšená možnosť odbytu uhlia. Ťažba od roku 1936 stúpala a očakávalo sa, že toto zvýšenie a pravidelný odbyt bude mať priaznivý vplyv na finančný stav baní. Spolok investoval do dolov aj elektrárne a očakávali sa priaznivé výsledky. Opak bol však pravdou a dostavila sa pasivita závodu, ktorá v roku 1939 dosiahla veľké rozmery. Riaditeľ tak požadoval jasné plány stabilizácie spojené s presnými číslami ťažby, predaja a spotreby uhlia.³⁸

Na záver riaditeľ konštatoval, že otváracie práce v jalovine nebudú zbytočne forsírované a rozložia sa na dlhšiu dobu. Všetko malo smerovať k zvýšeniu výkonu. Obmedziť sa takisto mali všetky práce na povrchu a práce, ktoré neboli nevyhnutné pre ťažbu. Uvoľnených robotníkov bolo potrebné zamestnať pri ťažbe uhlia. Výrazne sa malo šetriť s používaným materiálom, aby sa znížili výrobné náklady. Na zasadnutí sa vyčlenila investícia pre závod v Novákoch vo výške 250 000 Ks.

Situáciu v Handlovských uhoľných baniach hodnotil vo svojej správe z 22. 4. 1941 aj M. Kianička. Dovoz zahraničného uhlia bol minimálny a prakticky neprichádzal do úvahy. V zmysle uznesenia komitétu hospodárskych ministrov museli handlovské bane prednostne vybavovať objednávky pre priemysel. Dodávky hráškového uhlia pre ústredné kúrenie sa museli úplne zastaviť a predaj pre domáce kúrenie sa obmedzil na minimum. Došlo k dohode s Ústrednou predajňou uhlia o dodávkach uhlia pre jednotlivé podniky. Vyskytli sa ťažkosti, kde si podniky ako napr. Svit v Batizovciach, či martinská celulózka museli uhlie samostatne drviť. Výrazne sa obmedzili dodávky pre železnice. Handlová značne vypomáhala žilinskej celulózke a podniky Spolku boli v dodávkach uhlia prvoradé. Vzhľadom k zlej situácii s počasím nemohli byť splnené viaceré objednávky. Na podnik bol vyvíjaný tlak na zvýšenie ťažby uhlia a urýchlený začiatok dolovania uhlia v Novákoch.

Krajský súd v Trenčíne 26. 2. 1941 zobral na vedomie spisy riadneho valného zhromaždenia konaného dňa 25. 11. 1939 a záverečné účty za rok 1938. Zároveň došlo k zmenám pri členoch správnej rady. Vymazaní boli: Milan Ivanka a Ján Paulíny Tóth. Zapísali sa noví členovia: Karol

³⁸ NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 285, Zápis z porady o Handlovských uhoľných baniach. Handlová, 17. 10. 1939.

Mederly – podpredseda snemu, Karel Martínek – generálny riaditeľ, Silvester Jung – dekan – farár vo sv. Michale, Ján Žirko – riaditeľ reálneho gymnázia v Prievidzi, Jozef Fundárek – univerzitný profesor v Bratislave, Max Ludwig Rohde – riaditeľ. Kolektívna prokúra sa zapísala Milošovi Kianičkovi – riaditeľ Bratislava, Samo Hlôška – nám. Banského riaditeľa v Handlovej, Vojtech Bortnyák – nám. Banského riaditeľa v Handlovej, Stanislav Jáchymka – technický riaditeľ v Bratislave.³⁹

V úradných miestnostiach Handlovských uhoľných baní sa 22. 2. 1941 uskutočnila schôdza správy spoločnosti, na ktorej sa predsedníctva v správe vzdal Ján Dvořáček a členstva sa vzdali Martin Sokol a Jozef Fundárek. Predsedom správnej rady sa stal generálny riaditeľ Karel Martínek. Za nového člena bol navrhnutý Štefan Ravasz – konzul dánskeho kráľovstva v Bratislave. Zo spoločnosti zároveň odišiel Hugo Brief a vedením spoločnosti bol poverený Miloš Kianička.⁴⁰

Chemický závod v Novákoch

Ďalším významným podnikom Spolku pre chemickú a hutnú výrobu na Slovensku bol chemický závod v Novákoch. Spolok vlastnil bane v Handlovej či budoval podnik v Novákoch predovšetkým z dôvodu zásobovania svojich podnikov uhlím, ktoré bolo hlavným energetickým zdrojom pre výrobu celulózy, papiera a pod. Druhým dôležitým dodávateľom boli ostravské bane.

V roku 1940 sa dokončila elektrolýza v Novákoch na výrobu chlóru a jeho derivátov. Jednotlivé výrobné boli postupne uvedené do prevádzky. Dané výrobky sa len čiastočne vyvážali do Protektorátu. Inak boli umiestňované v tuzemsku. Suroviny sa dovážali z Maďarska a Poľska a strojné súčiastky z Protektorátu a Nemecka.

Dňa 10. 4. 1941 sa uskutočnila porada v Bratislave o otváracích prácach v Novákoch. Prítomní boli: J. Chorvát, M. Kianička, Ing. Bortnyák, Ing. Halyák, Ing. Horinka a Ing. M. Ursíny. Riaditeľ Kianička uviedol, že na ministerstve hospodárstva bol upozornený na nedostatok uhlia na Slovensku. Z tohto dôvodu sa konštatovalo, aby otváracie práce v Novákoch boli urýchlené, aby sa čím skôr začalo s ťažbou. Ďalej poznamenal, že Chemický priemysel úč. spol. Bratislava začne od januára 1942 prevádzku a takisto bude potrebovať dostatok uhlia. Pokiaľ išlo o objednávku strojov a materiálu pre závod v Novákoch, centrálné riaditeľstvo spolu s ministerstvom hospodárstva podniklo potrebné kroky. Elektrické vedenie mala dodať firma

³⁹ NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 258, Zmeny a dodatky pri zapísaných firmách. Trenčín, 26. február 1941.

⁴⁰ NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 258, Zápisnica zo schôdze správy Handlovských uhoľných baní úč. spol., Bratislava. Bratislava, 22. 2. 1941.

Expanzia Spolku pre chemickú a hutnú výrobu do slovenskej podnikovej sféry ...

„Zbrojovka“ a koľajnice pre úzkokoľajku boli objednané v železniarňach v Podbrezovej.⁴¹

V závode v Novákoch sa po rozbehnutí výroby mesačne vyrábalo v prvej polovici roka 1944 asi 1000 ton lúhu sodného⁴² s použitím troch meničov elektrického prúdu. Kapacita týchto meničov stačila aj na rozšírenie výroby, ktoré bolo plánované na október. Vyrábať sa malo 1500 ton. Slovenská spotreba lúhu bola 1050 – 1100 ton mesačne, 95% tejto spotreby smerovalo do tovární na výrobu umelých vlákien. Spotreba bola krytá výrobou podniku a zvyšok zo sesterského podniku v Nestomiciach. Súčasne v Neratoviciach pri Prahe budovala firma veľkovýrobnú umelých vlákien, ktorá sa mala spustiť v októbri a do úplnej prevádzky začiatkom roka 1945. Do Neratovic sa mal požičať aj menič prúdu z Novák. V prípade premiestnenia meniča prúdu do Neratovic by výroba lúhu klesla na 850 ton mesačne a po rozšírení výroby v októbri na 990 ton. Zvyšok spotreby plánovali vykryť dovozom lúhu sodného z Neratovic.

* * * * *

Spolok pre chemickú a hutnú výrobu získal taktiež niektoré menšie podniky na Slovensku fúziou s firmou SOLO. Konkrétne išlo o továreň na výrobu zápaličiek v Banskej Bystrici. Fúziou so SOLOm prešla na Spolok takisto predajná organizácia zápalkárni „Plama“, „Luma“ v Prahe, podiel v predajnej organizácii „Iskra“, úč. spol. v Ružomberku, podiely v karteli celulózy (Sulfit, Praha) a v karteli papierní (Predajňa spoločných papierní a.s. Praha).⁴³

Spolok pre chemickú a hutnú výrobu vlastnil na Slovensku aj menšie podniky so špecifickým typom výrobného procesu. Takýmto podnikom bola továreň na výrobu bronzových a tlačiarenských farieb v Slovenskej Lupči. Jediná továreň svojho druhu na Slovensku. Slovenský trh zásobovala tlačiarenskými a bronzovými farbami. V roku 1940 stúpali ceny surovín a pomocných látok, čo malo vplyv na cenu hotových výrobkov. Rentabilita výroby bola nízka, keďže oddelenie bronzových farieb pre nedostatok surovín pracovalo obmedzene.⁴⁴ Závod mal tri oddelenia: tlačiarenských farieb, bronzových farieb, atramentov. Na oddeleniach pracoval pomerne malý počet zamestnancov,

⁴¹ NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 285, Zápisnica z porady v Bratislave o otváracích prácach v Novákoch. 10. 4. 1941.

⁴² NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 231, Z vyrobených 1000 ton išlo asi 270 ton do Ríše a Protektorátu. Z Ríše mali záujem hlavne o chlór, pričom však nastal problém s tankovými vozňami na dopravu chlóru z Novák do Nemecka.

⁴³ NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 2378.

⁴⁴ NA Praha, f. SCHaHV, šk. č. 2172, Výročná správa pre Ústredné združenie slovenského priemyslu v Bratislave. Bratislava, 15. 4. 1941.

konkrétne v roku 1939 to bolo 21 až 27 robotníkov, majstri a strojníci: 1, úradníci: 5 – 6.⁴⁵ Vzhľadom k počtu zamestnancov išlo skôr o regionálny závod.

Spolok pre chemickú a hutnú výrobu tak v konečnom dôsledku rozširoval svoje kapitálové aktivity na Slovensku už od 20. rokov 20. storočia, čo následne vyvrcholilo koncom tridsiatych rokov a po vzniku Slovenského štátu. Kanály pri získavaní podnikov na Slovensku boli rôzne či už išlo o priamy kapitálový vstup, fúziu spoločností, alebo nepriame ovládanie podniku prostredníctvom materských centrál. Výsledkom bol rozsiahly koncern podnikovej sféry zahŕňajúci rôzne odvetvia priemyslu od veľkých slovenských celulózok zamestnávajúcich viac ako tisíc zamestnancov, až po menšie podniky so špecializovanou výrobou s niekoľkými desiatkami zamestnancov. Mamutí chemický koncern (v pozadí s nemeckým I. G. Farbenindustrie) tak získal výrazný vplyv na samotné smerovanie celulózovej, papierenskej a chemickej výroby na Slovensku počas druhej svetovej vojny.

⁴⁵ NA Praha, f. SChHV, šk. č. 2485.